

ONTWERP EN IMPLEMENTATIE VAN EEN
TOEKOMSTBESTENDIGE OPLEIDING | RETAIL
& BUSINESS (R&B) ROC VAN AMSTERDAM

Maatwerk in het MBO

FOTO: SAMANTHA VANDER MAATEN

Onderzoekers vlnr: Jac. De Wit, Sergej Sheer, Joey Blackson en Ari Al Kadiri

Een gedeelde ambitie tot het versterken van het onderwijs was in 2020 het startpunt van een onderzoeksproject op het ROC van Amsterdam. Zes vakdocenten van de opleiding Retail & Business (R&B) hebben zich als onderzoeksteam georganiseerd om een nieuw opleidingsprofiel te ontwerpen en te implementeren. Deze nieuwe opleiding moest toekomstbestendig zijn en dus aansluiten bij de mbo agenda 2023-2027 en zorgen voor meer rendement door een nog betere aansluiting bij de doelgroep. In dit artikel lichten we de achtergrond van dit project, het ontwerp, en de implementatie toe. [JOEY BLACKSON, BERBER LANGELAAN](#)

ACHTERGROND/CONTEXT

Het opleidingsteam Retail & Business (R&B) is onderdeel van het ROC van Amsterdam, MBO College Zuidoost. R&B is een kleinschalige opleiding met zes vakdocenten en een instroom van 100 studenten. De doelgroep bestaat uit kwetsbare jongeren en jongvolwassenen van 20 jaar en ouder. De studenten verschillen in levenservaring, opleidingservaring en werkervaring. Veel van

hen hebben een schoolverleden dat wordt gekenmerkt door zogenaamd switchgedrag. Dat betekent dat ze in het verleden met veel opleidingen - soms wel meer dan tien- zijn gestart, maar nergens een diploma hebben behaald. Hun grillige onderwijsverleden en gebrek aan succeservaringen heeft bij een deel van de studenten geleid tot een laag zelfbeeld, weinig zelfvertrouwen en lage motivatie voor de opleiding. Het

opleidingsteam R&B heeft zich erop toegelegd deze specifieke doelgroep een gezonde dosis zelfvertrouwen te geven en hen te begeleiden naar een succesvolle afronding van hun opleiding en een goede startpositie op de arbeidsmarkt.

Deze ambitie was het uitgangspunt voor het ontwikkelen van een nieuw opleidingsprofiel dat aansluit bij de leerbehoeften van alle studenten, oftewel: het bieden

van maatwerk. Differentiëren is een onderwijsaanpak en filosofie gericht op het inspelen op verschillen in leerbehoeften tussen studenten. Differentiëren wordt beschouwd als een indicator van effectief onderwijs en wordt tevens gelinkt aan vraagstukken als inclusie en kansengelijkheid. Differentiëren staat daarom prominent op de onderwijsbeleidsagenda. In het mbo zijn de verschillen tussen studenten groot: studenten verschillen in cognitieve capaciteit, in voorkennis, maar ook talloze sociale, emotionele en andere kenmerken die samenhangen met hun leren. Het huidige onderzoek naar differentiëren is vooral gericht op het po en in mindere mate op het vo. Er is nog relatief weinig onderzoek verricht naar differentiëren in het mbo.

HET ONTWERP

Om het nieuw te ontwerpen opleidingsprofiel goed aan te laten sluiten bij de wensen van alle betrokkenen is eerst een behoefteanalyse uitgevoerd. Hiertoe is onder andere een enquête afgenomen onder de studenten. Deze studenten volgen de opleidingen Verkoopsspecialist (mbo-3) of Retail Manager (mbo-4).

Studenten vinden vooral slagingskansen en een flexibel rooster belangrijk bij hun keuze voor een nieuwe opleiding. Docenten gaven aan dat er een wens was voor een steviger leerlijn richting het hbo en een strategischer invulling van studentbegeleiding. Er zijn vervolgens best practices beschreven en de literatuur is verkend. In de theorie wordt onderscheid gemaakt tussen convergent en divergent differentiëren. Convergente differentiatie heeft als uitgangspunt dat alle studenten uiteindelijk dezelfde leerdoelen behalen. De studenten die meer ondersteuningsbehoefte nodig hebben, krijgen meer tijd en aandacht. Divergente differentiatie, zoals gepersonaliseerd leren, is gericht op het vergroten van de onderwijskansen van de individuele student. Iedere student heeft dan een eigen leerroute, die aansluit op de persoonlijke behoeften en capaciteiten.

De belangrijkste bouwstenen van de eerste versie van het ontwerp waren (1) maatwerk in tempo, (2) differentiëren in toetsvormen en (3) een versterking van de studentbegeleiding. Er is in het uiteindelijke ontwerp gekozen voor een combina-

Casus | Tim's studieloopbaan

Tim is 24 jaar oud en student bij de opleiding Retailspecialist. In het verleden is hij aan verschillende opleidingen begonnen, maar heeft geen opleiding afgemaakt. Hij heeft voor de opleiding gekozen om in een omgeving met leeftijdsgenoten eindelijk een diploma te behalen. Hij is nu halverwege de opleiding. Tim heeft ooit een jaar een vergelijkbare opleiding gevolgd. Daarvoor heeft hij vrijstellingen gekregen. Tim is recent vader geworden. Vanwege deze grote verandering in zijn privéleven is zijn rooster samen met hem aangepast. Daarnaast wordt hij extra uitgedaagd tijdens het vak Nederlands zodat hij het centraal examen Nederlands op een hoger niveau kan afnemen. Vanwege Tims positief beoordeelde stage van zijn laatste opleiding, in combinatie met zijn zorgtaken als vader, komt hij in aanmerking voor aangepaste stageuren. Daarnaast is de voortgang van zijn studieloopbaan voldoende waardoor het team besloten heeft om de praktijkexamens eerder af te nemen. Tim maakt – met hulp van zijn docenten, een aangepaste planning. 'In december heb ik mijn laatste praktijkexamen, daarna kan ik diplomeren!'

(De naam Tim is gefingeerd)

tie van convergente en divergente differentiatie. Het doel is om alle studenten de minimumleerdoelen te laten behalen en studenten met een grotere ondersteuningsbehoefte te faciliteren. Tegelijkertijd krijgen studenten de mogelijkheid om de opleiding te versnellen, vertragen en/of te excelleren. Een student kan een kwalificerend examen bijvoorbeeld op een hoger niveau afsluiten. »

Joey Blackson met studenten

Het eerste ontwerp van het opleidingsprofiel is voorgelegd aan drie experts (twee hoogleraren en een practor) op het gebied van curriculumontwikkeling en maatwerk. Vervolgens is het ontwerp ook aan de praktijk getoetst door het in verschillende rondes voor te leggen aan studenten, docenten en het management. Iedere cyclus heeft steeds geleid tot stapsgewijze aanscherping van het nieuwe opleidingsprofiel.

HET MODEL IN DE PRAKTIJK

In het studiejaar 2022-2023 is een start gemaakt met het invoeren van het onderwijsprofiel op de opleidingen Retailspecialist en Retailmanager van R&B. De implementatie is voortdurend gemonitord. Een deel van de studenten ervoeren de nieuwe keuzevrijheid en extra ondersteuning

als waardevol. Tegelijkertijd kwam naar voren dat een klein deel van de studenten om oneigenlijke redenen voor het versnelde programma hadden gekozen. *'Ik wilde mijn studieschuld wegwerken'* of *'ik wilde snel naar het HBO'*. Voor deze studenten bleek de optie tot versnelling geen passende route. Dit vroeg om steviger begeleiding bij het maken van een keuze voor een leerroute.

Veel van R&B studenten hebben door hun grillige schoolverleden nooit geleerd om hun eigen leerproces effectief te organiseren. Ze weten niet hoe ze het beste leren, en wat – en wie- ze daarvoor nodig hebben. Zelfregulerende leervaardigheden worden effectief aangeleerd als hier de hele schoolperiode aandacht voor is. Het is dan ook uitdagend om deze studenten met hun onrustige school-

verleden in een korte tijd met succes te ondersteunen bij het ontwikkelen van leervaardigheden. Een effectieve aanpak om studenten deze vaardigheden aan te leren is bijvoorbeeld de denkstappen hardop voor te doen en

DE TERUGLOOP IN DE STUDENTENAANTALLEN IS VEELBESPROKEN

de student daarna zelf, met hulp, te laten oefenen. De docent kijkt steeds mee, geeft aanwijzingen wanneer nodig en bekrachtigt de student. De studenten krijgen op deze manier toenemend grip op hun leren en meer zelfvertrouwen. Belangrijke

advertentie

Wil jij weten wat bekend is uit onderzoek?

KENNISROTONDE
van het NRO

Stages

Professionele ontwikkeling

Samenwerken

Toetsen

Internationalisering

Leerwegen & -trajecten

Stel je vraag op
Kennisrotonde.nl!

De Kennisrotonde is een uniek loket voor de beantwoording van onderwijs- en jeugd vragen met kennis uit onderzoek, en is een dienst van het Nationaal Regieorgaan Onderwijs onderzoek (NRO).

Kennisrotonde.nl

concrete stappen hierbij zijn: doelen stellen, inzicht in eigen concentratie en afleiding, het kunnen formuleren van deeltaken en hulpvragen kunnen formuleren. Dit vergt kwaliteiten, geduld en een positieve benadering door de docenten.

Het R&B team heeft verschillende interventies ingezet om studenten hierbij te helpen. Zo werken de studenten met een examenplan waarop alle examenonderdelen staan vermeld. Dit examenplan is leidend in het organiseren van hun leerproces. Op basis van voorkennis en evc's wordt samen met de docent het niveau voor een onderdeel vastgesteld. Het opleidingsteam heeft het bedrijfsplan (een belangrijke afrondende opdracht) in een digitale omgeving geplaatst met stapsgewijze instructies, ondersteund

DEZE STUDENTEN VERDIENEN EVENVEEL KANSEN ALS IEDERE JONGVOLWASSENE

door beeldmateriaal. Ook heeft het opleidingsteam een lessenserie ontwikkeld waarbij alle studenten in het eerste leerjaar leervaardigheden aangeleerd krijgen. Transfer van deze kennis naar hun eigen praktijk is vaak moeizaam. Hiertoe moet een onderwijsomgeving gecreëerd worden waar zelfregulerende vaardigheden volledig geïntegreerd zijn in de opleiding: in docentgedrag, opdrachten en toetsen. Dit vergt visie en afstemming binnen het team.

VERVOLG

De terugloop in de studenten-aantallen is een veelbesproken onderwerp in het mbo (MBO Raad,

2023). Om te voorkomen dat studenten verzuimen en/of uitvallen heeft het MBO College Zuidoost een *taskforce verzuim* opgericht, bestaande uit opleidingsmanagers, een overstapcoach en een beleidsmedewerker. Vier docenten van MBO college zuidoost zijn als onderzoeker verbonden aan de Werkplaats Onderwijsonderzoek Amsterdam (WOA), waar scholen en kennisinstellingen samen onderzoek uitvoeren die van belang zijn in de grootstedelijke omgeving. De implementatie van het profiel wordt versterkt vanuit dit project: het effectiever ondersteunen van de studenten in hun leerbehoeften.

De inspanningen van het team laten positieve eerste resultaten zien. Zo zijn recent meer dan 50 studenten gediplomeerd, waarvan een deel – bij het volgen van eenzelfde opleiding – eerder uitviel in het reguliere onderwijs. In het schooljaar 2023-2024 legt R&B de focus op de verdere implementatie van het nieuwe onderwijsprofiel. De ambitie is om het concept collegebreed te implementeren. Het mbo behoort tot één van de mooiste onderwijssectoren die er bestaat. Deze studenten verdienen evenveel kansen als iedere jongvolwassene, en met dit project hopen wij daaraan bij te kunnen dragen. ■

JOEY BLACKSON IS DOCENT ECONOMIE EN ALS ONDERZOEKER VERBONDEN AAN DE WERKPLAATS ONDERWIJSONDERZOEK AMSTERDAM (WOA). HET BESCHREVEN ONDERZOEKSPROJECT WAS HET AFSTUDEERPROJECT VAN JOEY IN HET KADER VAN DE MASTER PEDAGOGIEK AAN DE HOGESCHOOL VAN AMSTERDAM.

BERBER LANGELAAN IS WERKZAAM ALS DOCENT-ONDERZOEKER BIJ HET LECTORAAT MAATWERK IN LEREN EN INSTRUCTIE VAN DE HOGESCHOOL VAN AMSTERDAM. HAAR ONDERZOEK IS GERICHT OP DE IMPLEMENTATIE VAN DIFFERENTIËREN.

Berber Langelaan

Geraadpleegde bronnen

- > Bray, B., & McClaskey, K. (2015). *Make learning personal: The what, who, wow, where, and why*. Thousand Oaks, CA: Corwin.
- > Graham, L. J., Bruin, K. De, Lassig, C., & Spandagou, I. (2021). *A scoping review of 20 years of research on differentiation: investigating conceptualisation, characteristics, and methods used*, 9(1), 161–198.
- > Hattie, J. & Timperley, H. (2007). *The Power of Feedback*. *Review of Educational Research*, 88(1), 81–112.
- > Jager, L., Denessen, E., Cillessen, A., Meijer, P. C., Denessen, E., & Cillessen, A. (2022). *Capturing instructional differentiation in educational research: investigating opportunities and challenges*. *Educational Research*, 64(2), 224–241.
- > Pintrich, P.R. (2004). *A conceptual framework for assessing motivation and self-regulated learning in college students*. *Educational Psychology Review* 16(4), 385–407
- > Tomlinson, C. A. (2014). *The differentiated classroom (2nd ed.)*. Alexandria, VA: ASCD
- > Van Eck, E., Heemskerck, I., & Pater, C. (2015). *Effecten van flexibilisering en gepersonaliseerd leren*. Den Haag: Onderwijsraad